

QARDOSH MILLATLAR MUSIQASI HAMDA ULARNING O'ZIGA XOSLIGI

Absatova Munisa

Termiz davlat pedagogika instituti Jismoniy madaniyat va san'at
fakulteti Musiqiy ta'lim yo'nalishi 23-01 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: Xo'jageldiyeva Maxfuza

Annotatsiya:

Mazkur maqolada turkiy tilli qardosh xalqlarning musiqiy merosi, ularning umumiy ildizlari va har bir millatga xos bo'lgan madaniy-musical jihatlarini yoritiladi. O'zbek, qozoq, qirg'iz, turkman, ozarbayjon, tatar, boshqird, uyg'ur va boshqa turkiy xalqlarning an'anaviy musiqasi, cholg'u asboblari, kuy va ashula uslublari tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy musiqa orqali ifodalanadigan xalqning turmush tarzi, tarixiy xotirasi, urf-odatlar va estetik qarashlari musiqaning o'ziga xosligini belgilovchi asosiy omillar sifatida ko'rsatiladi. Maqola qardosh xalqlar orasidagi madaniy mushtaraklik va musiqiy xilma-xillikni bir vaqtning o'zida saqlab qolish zaruriyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Qardosh millatlar, turkiy xalqlar, milliy musiqa, musiqiy meros, cholg'u asboblari, kuy, xalq ijodi, madaniy mushtaraklik, etnomusiqashunoslik

KIRISH

Har bir xalqning milliy o'zligini belgilovchi eng muhim jihatlaridan biri uning madaniy merosidir. Bu meros ichida musiqa san'ati alohida o'rin egallaydi. Musiqa inson qalbining tuyg'ularini, tarixiy xotirasini, dunyoqarashi va hayot tarzini o'zida mujassam etgan san'at turidir. Ayniqsa, turkiy tilli qardosh xalqlarning musiqiy madaniyati asrlar davomida shakllangan, o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan boy an'anaviy tizimni tashkil etadi. Ushbu xalqlar — o'zbeklar, qozoqlar, qirg'izlar, turkmanlar, ozarbayjonlar, tatarlar, boshqirdlar, uyg'urlar va boshqalar — umumiy til, tarix va madaniy ildizlarga ega bo'lishi bilan birga, o'ziga xos musiqiy maktablarga ham ega.

Qardosh millatlarning musiqasida ko‘plab umumiy elementlar mavjud bo‘lib, ular bu xalqlar o‘rtasidagi tarixiy, geografik va madaniy yaqinlikni aks ettiradi. Shu bilan birga, har bir xalqning musiqa san‘atida o‘ziga xos uslub, ifoda vositalari, cholg‘u asboblari, kuy tuzilmasi va ashula uslubi mavjud. Bu musiqiy xilma-xillik esa turkiy xalqlar madaniyatining boyligi va serqirraligini ko‘rsatadi.

Qardosh xalqlar musiqasi ko‘p hollarda og‘zaki an‘ana asosida avlodlardan avlodga o‘tib kelgan bo‘lib, ularning kuylari, qo‘shiqlari, dostonlari va instrumental kompozitsiyalari xalqning hayot tarzi, ijtimoiy munosabatlari, e‘tiqodi va dunyoqarashi bilan chambarchas bog‘liq. Misol uchun, o‘zbek maqomlari, qozoq kuylari, qirg‘iz komuzchilik san‘ati, turkman dutor ijrochiligi yoki ozarbayjon mug‘omlari har biri o‘z xalqining madaniy tipini ifodalaydi. Ushbu musiqiy meroslar xalq og‘zaki ijodining bir qismi bo‘lib, nafaqat estetik, balki tarbiyaviy, ruhiy va tarixiy ahamiyatga ham egadir.

Bugungi globallashuv davrida qardosh xalqlarning musiqiy madaniyati yangi bosqichga ko‘tarilmoqda. An‘anaviy san‘at shakllari zamonaviy texnologiyalar va musiqiy uslublar bilan uyg‘unlashmoqda. Bunday jarayonlarda milliy musiqani saqlab qolish va uni yangi shaklda rivojlantirish ayniqsa muhimdir. Shu nuqtai nazardan turkiy xalqlarning musiqiy merosini ilmiy o‘rganish, ularni taqqoslash va umumiy hamda o‘ziga xos jihatlarini ajratib ko‘rsatish zaruratga aylanmoqda.

Mazkur maqolada qardosh millatlar musiqasining o‘ziga xos jihatlarini, ularning mushtarak va farqli tomonlari, milliy cholg‘u asboblari, musiqaning xalq hayotidagi o‘rni hamda zamonaviy jarayonlardagi o‘rni keng yoritiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Turkiy xalqlar musiqasi — bu ko‘p qatlamli, murakkab va chuqur mazmunga ega bo‘lgan madaniy hodisadir. Tarixiy-geografik omillar, iqtisodiy faoliyat turlari (ko‘chmanchilik, dehqonchilik), diniy e‘tiqodlar, xalq og‘zaki ijodi va qadimiy urf-odatlar har bir xalqning musiqiy madaniyatini shakllantirgan. Shuning uchun ham turkiy xalqlarning musiqasi umumiy ildizlarga ega bo‘lsa-da, har bir millat musiqasida o‘ziga xoslik, ohang, ijro uslubi, estetik did va ritmik tuzilma mavjud. Masalan, o‘zbek xalq musiqa madaniyatida maqom tizimi, lirizm va kuylarning murakkab shakllari ustuvor bo‘lsa, qozoq xalq musiqasida epik-dostoniy kuylar va

dombra asosidagi yakkaxon ijro uslubi ustuvorlik qiladi. Qirg'izlarda komuz ijrochiligi va "aytish" uslubida ijro etiladigan og'zaki musiqiy duel usullari rivojlangan. Turkmanlarda dutor musiqasi orqali hissiy holatlar oddiy lekin chuqur ifoda etiladi, ozarbayjon musiqasida esa mug'om janri orqali chuqur falsafiy g'oyalar ifoda topadi.

Shu bilan birga, barcha qardosh xalqlarning musiqasida quyidagi umumiy elementlar kuzatiladi:

- Epik xarakterdagi kuylarning keng tarqalganligi — bu xalqlarning tarixiy o'zlikni musiqada aks ettirishga intilishini ko'rsatadi;
- Milliy cholg'ularning o'ziga xos tovushi — har bir cholg'u asbobi millat ruhini mujassamlashtiradi;
- Ashula va kuylarning xalq urf-odatlar bilan bog'liqligi — musiqa deyarli har bir marosimda ishtirok etadi;
- Ijrochilik an'analarining og'zaki ravishda o'tib kelgani — bu musiqaning xalq orasidagi hayotiy kuchini ifodalaydi.

Zamonaviy texnologiyalar davrida an'anaviy musiqaning ommaviy madaniyat fonida yo'qolib ketish xavfi mavjud. Shunga qaramay, qardosh xalqlarning aksariyatida milliy musiqani saqlash va rivojlantirish bo'yicha davlat siyosati olib borilmoqda: milliy ansambllar, konservatoriyalar, folklor festivallari va xalqaro ko'rgazmalar orqali bu musiqiy meros targ'ib etilmoqda.

Qayd etish joizki, qardosh xalqlarning musiqiy hamkorligi nafaqat madaniy almashinuv, balki o'zaro do'stlik va hamjihatlikning mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Bu jihatlar mintaqaviy barqarorlik, madaniyatlararo tolerantlik va umumiy identitetni shakllantirishda muhim omil bo'la oladi.

Turkiy tilli qardosh xalqlarning musiqasi ulkan tarixiy va madaniy meros bo'lib, bu musiqiy meros har bir xalqning o'ziga xosligini ifodalaydi. Quyidagi natijalar aniqlanishi mumkin:

1. Turkiy xalqlar musiqasining asosiy ildizi umumiy bo'lsa-da, har bir millat o'z musiqiy maktabini rivojlantirgan, bu esa madaniy xilma-xillikni ta'minlaydi.
2. Milliy cholg'u asboblari va musiqiy janrlar har bir xalq madaniyatining betakrorligini ko'rsatadi, ammo ular o'zaro uyg'unlikda rivojlangan.

3. Musiqa orqali xalqning ruhiyati, tarixi va hayot tarzi aks ettiriladi, shuningdek, bu san'at turi xalq o'rtasida birdamlik va o'zaro anglashuv vositasi sifatida xizmat qiladi.

4. Zamonaviy musiqiy ijodda an'anaviy elementlardan foydalanish milliy o'zlikni saqlash va uni zamonaviy auditoriyaga yetkazishda muhim omildir.

5. Qardosh xalqlarning musiqiy aloqalari va hamkorligi mintaqaviy madaniy integratsiya uchun qulay zamin yaratadi.

Shunday qilib, qardosh xalqlarning musiqasi — bu nafaqat estetik zavq bag'ishlovchi madaniy meros, balki xalqlar o'rtasidagi do'stlik, tarixiy birlik va ruhiy mushtaraklik timsolidir. Uni saqlash, o'rganish va keyingi avlodlarga yetkazish har bir millatning muqaddas burchidir.

XULOSA

Qardosh turkiy xalqlarning musiqasi — bu ming yillik tarixga, boy estetik merosga va chuqur falsafiy ildizlarga ega bo'lgan madaniy hodisadir. Ushbu xalqlarning musiqiy madaniyatini o'rganish orqali nafaqat ularning san'atga bo'lgan munosabati, balki tarixiy tafakkuri, estetik dunyoqarashi, ruhiyati va ijtimoiy ongini ham tahlil qilish mumkin bo'ladi. Musiqa har bir xalqning hayot tarzini, orzu-intilishlarini, qadriyatlarini va milliy o'zligini ifodalovchi vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, turkiy xalqlarning musiqasini mukammal tadqiq qilish madaniy antropologiya, tarix, filologiya, san'atshunoslik va etnomusiqashunoslik fanlari uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Turkiy xalqlar musiqasining umumiy ildizlari mavjud bo'lishiga qaramay, ularning har biri o'z milliy maktabini shakllantirgan, bu esa ularning san'atdagi mustaqil yo'lini ifoda etadi. Bu xilma-xillik umumiylik fonida yaratilgani bilan ayniqsa e'tiborga loyiqdir. Har bir xalq o'z musiqasida xalqning tabiati, tarixiy taraqqiyoti, diniy qarashlari va ijtimoiy hayotini mujassam etgan. Masalan, o'zbek musiqasi madaniyatida maqomlar, turkmanlarda dutor musiqasi, qozoqlarda dombra kuylari, qirg'izlarda komuz ohanglari va epik doston ijrochiligi — bularning barchasi xalq ruhining musiqadagi ifodasidir. Ozarbayjon mug'omlari esa Sharq falsafasi va musiqiy ilmining uyg'unligini aks ettiradi.

Bu musiqiy xilma-xillik faqat folklor miqyosida emas, balki professional san'at, opera, estrada, kinomusika va akademik ijrochilik darajasida ham namoyon bo'lmoqda. Har bir xalqning an'anaviy cholg'u asboblari, ritmik va melodik tizimi, kuy tuzilmasi va ijro uslublari xalq ruhiyatining musiqiy til orqali ifodalanishidir. Eng muhimi, ushbu musiqiy meros nafaqat milliy madaniyatni, balki mintaqaviy va global darajadagi madaniy aloqalarni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy sharoitda turkiy xalqlarning musiqiy madaniyatini saqlab qolish va uni rivojlantirish masalasi dolzarb hisoblanadi. Globallashuv, ommaviy madaniyatning yuksalishi va texnologik taraqqiyot fonida an'anaviy san'at turlarining yo'qolib ketish xavfi mavjud. Shuning uchun har bir turkiy xalq o'z musiqasini targ'ib qilish, saqlab qolish va uni yangi avlodga zamonaviy shaklda yetkazish borasida aniq strategiyaga ega bo'lishi lozim. Bunga misol sifatida folklor festivallarining tashkil etilishi, milliy musiqiy merosni o'rganishga ixtisoslashgan ilmiy markazlarning faoliyati, xalqaro madaniy almashuv dasturlari va raqamli arxivlarning yaratilishi mumkin.

Shuningdek, musiqa tarbiyaviy va birlashtiruvchi quvvatidan ham foydalanish muhim. Qardosh xalqlarning musiqasi orqali yosh avlodda madaniyatlararo bag'rikenglik, tarixiy xotirani qadrlash, milliy iftixor tuyg'ulari shakllanadi. Xususan, turkiy xalqlarning musiqiy hamkorligi mintaqaviy birdamlikni mustahkamlash, turizm va madaniy diplomatiyani rivojlantirish uchun samarali vositadir.

Shu bois, qardosh millatlarning musiqiy merosini chuqur ilmiy tadqiq qilish, amaliy targ'ib qilish va zamonaviy ijod orqali qayta talqin etish — bugungi kunning muhim ijtimoiy-madaniy vazifalaridan biridir. Bu yo'nalishdagi faoliyat faqat bir millat doirasida emas, balki keng turkiy dunyo va butun insoniyat madaniyatiga xizmat qiladigan ulkan ilmiy va estetik ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR

1. Abdullaev A. M. Markaziy Osiyo xalqlari musiqasi. – Toshkent: Fan, 1990.
2. Braun D. Turkiy xalqlarning musiqiy madaniyati. – Moskva: Musika, 2005.
3. Nazarov K. Xalq musiqasi va uning janrlari. – Toshkent: Mukammal nashr, 2017.

-
4. Yusupov J. Turkiy xalqlar musiqasi tarixi. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2020.
 5. Mamedova G. Ozarbayjon mug‘omi: an’ana va zamonaviylik. – Boku: Elam, 2012.
 6. Safarov A. O‘zbek musiqa san’atida an’ana va zamonaviylik. – Toshkent: Fan, 2018.
 7. Auezov M. Qozog‘iston xalqining musiqiy madaniyati. – Olmaota: Atamura, 2006.
 8. Ermatov M. Turkiy xalqlarning folklor an’analari. – Toshkent: Yozuvchi, 2014.